

III. ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

УДК 336:658-049.5

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ І НАУКОВІ ПІДХОДИ

С. Т. СКИБЕНКО, кандидат економічних наук; О. М. СЕМЕНОВА
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. У нестабільних умовах розвитку української економіки та зростання зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності суб'єктів підприємництва особлива роль у фінансовому управлінні належить розробці та впровадженню механізму забезпечення фінансової безпеки. Розглянуто наукові підходи до визначення економічної сутності фінансової безпеки підприємства і запропоновано авторський погляд на неї. Систематизовано погляди науковців на визначення фінансової безпеки; запропонований власний підхід до цього поняття на основі постнекласичної теорії. Отже, досягнення фінансової безпеки підприємством не повинно ігнорувати потреби людини як центра людиномірної системи.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, внутрішні та зовнішні загрози, фінансові інтереси, постнекласична теорія, людиномірна система.

Бурхливі соціально-політичні й економічні події в Україні супроводжуються намаганням керівництва держави здійснити перехід від командно-адміністративної та олігархічної системи до повноцінної ринкової економіки. Логіка ринкових перетворень в Україні вимагає одночасного утвердження політичної незалежності держави та побудови сучасної національної економіки на основі її дерегуляції, розвитку підприємництва та проведення податкової реформи.

Економічна концепція державотворення базується на ідеї глибоких інституційних змін, що сприятимуть досягненню грошово-кредитної, фінансової та цінової стабільності, обмеженню державного регулювання ринкових відносин у реальному секторі економіки, у тому числі створенню умов для забезпечення фінансової безпеки підприємства, а також соціальному захисту населення.

У нестабільних умовах розвитку української економіки та зростання зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності суб'єктів підприємництва особлива роль у фінансовому управлінні належить розробці та впровадженню механізму забезпечення фінансової безпеки, метою якого є сприяння стійкому економічному розвитку підприємства на основі нейтралізації негативного впливу різних небезпек. Одним із суттєвіших внутрішніх негативних факторів впливу на підприємництво, що проявляється через надмірний податковий тиск на реальну економіку, залишається недосконалість податкової політики держави.

Питанням фінансової безпеки підприємства приділяли увагу чимало вітчизняних науковців, серед яких слід відзначити О. І. Барановського, І. О. Бланка, М. М. Єрмошенка, К. С. Горячеву, В. О. Ареф'єва, Н. Й. Ревер-

к. П. О. Нікіфорова, С. С. Куперівську, Н. Н. Пройда-Носик, Т. В. Клименко та ін.

Протягом тривалого періоду науковці намагаються з'ясувати сутність поняття «фінансова безпека підприємства», проте так і не створили єдиного підходу до визначення цієї економічної категорії. Зокрема, фінансова безпека у більшості досліджених нами наукових джерел трактується як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами; здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стале економічне зростання [7–10].

Водночас у вітчизняній науці фінансовій безпеці підприємства приділено недостатньо уваги, адже саме механізм її досягнення здається обмежувати та нівелювати прояви зовнішніх та внутрішніх загроз за допомогою захоплення внутрішнього саморегулювання, перш ніж вони призведуть до негативних наслідків.

Метою є систематизація наукових поглядів відомих економістів щодо поняття «фінансова безпека підприємства», визначення власного трактування цієї економічної категорії.

Відсутність універсальної концепції реформування механізму досягнення фінансової безпеки, за якою можна було б створити оптимальний набір інструментів, здатних призвести до покращення фінансового стану суб'єкта підприємництва, викликає необхідність не тільки теоретичного оновлення поглядів на складові фінансової безпеки, але й формування їх нових якісних характеристик.

Події, що відбуваються сьогодні в Україні, зводять нанівець зусилля підприємств різного галузевого підпорядкування, спрямовані на економічне зростання. Цей процес ускладнюється через високий рівень податкового навантаження на суб'єктів підприємництва та відсутність реальних кроків із боку держави для подолання корупції. Наслідками тривалої економічної і соціально-політичної кризи є зниження підприємницької активності суб'єктів господарювання та погіршення рівня життя населення. Це зумовлює необхідність наближення теоретичної сутності поняття «фінансова безпека підприємства» до умов його практичної реалізації.

В економічній літературі не існує єдиного чіткого визначення поняття «фінансова безпека підприємства» (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансова безпека підприємства» різними авторами

Автори	Визначення
І. Барановський	Фінансова безпека підприємства – це рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення потреб підприємства та виконання існуючих зобов'язань
Д. Бланк	Фінансова безпека підприємства – це кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в поточному й перспективному періоді
М. Єрмошенко, С. Горячева	Фінансова безпека підприємства – це такий фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовує підприємство; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи
І. Шваб	Фінансова безпека підприємства – це застосування принципу дотримання критичних строків кредитування; створення інформаційного центру дебіторської та кредиторської заборгованості; створення в структурі інформаційного центру спеціальної групи фінансових працівників, яка б конкретизувала нарахування та сплату податків і зборів

Продовж. табл. 1

Автори	Визначення
В. О. Ареф'єв	Фінансова безпека підприємства являє собою систему захисту фінансових інтересів підприємства та характеризується з якісного боку певним станом найбільш ефективного використання ресурсів суб'єктів господарювання та здібністю протистояти існуючим реальним і потенційним загрозам зовнішнього та внутрішнього середовища, з кількісного – має бути оцінена певним рівнем
Н. Й. Реверчук	Фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і запобігання банкрутству підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів
П. О. Нікіфоров, С. С. Куперівська	Фінансово безпечна компанія – це та, яка виважено і оптимально підходить до використання і управління своїми фінансовими ресурсами, здійснює чіткий їх контроль, оперативно реагує на будь-які загрози, внутрішні чи зовнішні, з метою їх мінімізації або уникнення без шкоди для загальної діяльності
Н. Н. Пройда-Носик	Фінансова безпека суб'єктів підприємництва – складний багаторівневий процес забезпечення захищеності суб'єкта від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз і формування його фінансової рівноваги в поточній і стратегічній перспективі за рахунок ефективного використання його фінансового потенціалу з метою збільшення ринкової вартості
О. Яришко, Є. Ткаченко, В. Березін	Фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки, яка полягає в забезпеченні стану ефективного використання фінансових ресурсів підприємства під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз і спрямована на досягнення фінансової рівноваги підприємства у довгостроковому та короткостроковому періоді
Т. В. Клименко	Фінансова безпека підприємства – це динамічна багатогранна категорія, для оцінки якої необхідно застосовувати системний підхід, який передбачає за допомогою відповідного інструментарію здійснювати комплекс заходів із метою захисту фінансових інтересів суб'єкта господарювання від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз

Аналіз наведених визначень свідчить, що незважаючи на різницю у формулюванні, більшість авторів схиляються до думки, що фінансова безпека підприємства – такий стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна діяльність підприємства, захист його фінансових інтересів і здатність зберігати свою фінансову стійкість і фінансові можливості під впливом внутрішніх і зовнішніх загроз.

Безумовно, позиція науковців щодо сутності фінансової безпеки підприємства є обґрунтованою та має важливе теоретичне та практичне значення. Економічна наука є надзвичайно багатогранною і розглядає економічні явища під різними кутами зору та в різних площинах. Однією із актуальних сучасних концепцій економічної теорії є постнеокласична течія. Так, «в ході сучасної глобальної революції виробляється новий тип наукової раціональності. Це означає, що змінюється система засад науки, а саме: «наукова картина світу, ідеали та норми наукового дослідження та філософські основи того та іншого».

Фундаментальною основою і предметом наукового пошуку сучасної економічної теорії

є людина з усіма її потребами, що в рамках постнеокласичної науки отримала назву «людиноримірність». «Наявність людини є важливою для прийняття відповідальності, визначення обмеженості причинної цілерациональності та важливості визнання і встановлення смислу та наслідків дії, що відбувається, для людини і суспільства. Важливим представленням людиноримірної системи стає представлення підприємства як складної системи. Складність постає як надзвичайно велика кількість показників, які є проявом і результатом діяльності системи. Розробка формального представлення складної системи була пов'язана із застосуванням математичних методів в економіці. Сьогодні підприємство розглядається як відкрита система, яка відрізняється своєю здатністю цілеспрямовано регулювати свої відносини із зовнішнім середовищем, складне соціальне утворення, яке має технологічні, економічні і соціальні цілі» [11, с. 108–111]. Отже, з огляду на ключові теоретичні положення постнеокласичної економічної науки, фінансову безпеку слід розглядати як систему відносин щодо формування і використання ресурсів суб'єкта підприємництва, спрямо-

них на досягнення стабільної захищеності пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз і забезпечення стійкого розвитку у коротко-строковому та довгостроковому періоді. Враховуючи особливості господарювання та цілі діяльності економічного суб'єкта на мікрорівні фінансову безпеку підприємства необхідно трактувати як систему фінансових відносин, які виникають у його внутрішньому та зовнішньому середовищі з приводу формування використання капіталу, активів і грошових потоків, спрямованих на захист фінансових інтересів власників, менеджерів і найманих працівників, а також забезпечення стабільного фінансового стану та стійкого соціально-економічного розвитку в поточному та перспективному періоді.

Багаторічне застосування в економічній теорії та практиці поняття «фінансова безпека підприємства» не призвело до якісних зрушень в економіці України та не створило умов для виживання суб'єктів підприємництва у складних соціально-політичних умовах. Розширення наведеного поняття і його складових вважаємо необхідним через призму постнеокласичної теорії, в основу якої покладено погляд на ключовий елемент будь-якої економічної системи – людину з усіма її потребами та можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

Ареф'єв В. О. Сутність та особливість фінансової безпеки підприємства як економічної категорії / В. О. Ареф'єв // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 167–170.

Aref'ev V. O. Sutnist ta osoblivist finansovoyi bezpeki pidpriemstva yak ekonomichnoyi kategorii / V. O. Arefev // Visnik ekonomiki transportu i promislovosti. – 2010. – № 32. – S. 167–170.

Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 138 с.

Baranovskiy O. I. Finansova bezpeka : monografiya / O. I. Baranovskiy // Institut ekono-

mnichnogo prognozuvannya. – K. : Feniks, 1999. – 338 s.

3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-центр, 2004. – 784 с.

Blank I. A. Upravlenie finansovoy bezopasnostyu predpriyatiya / I. A. Blank. – K. : Elga, Nikatsentr, 2004. – 784 s.

4. Горячова К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н. спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / К. С. Горячова. – К., 2006. – 17 с.

Goryachova K. S. Mehanizm upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpriemstva : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya k. e. n. spets. 08.06.01 «Ekonomika, organlzatsiya i upravlinnya pidpriemstvami» / K. S. Goryachova. – K., 2006. – 17 s.

5. Добронравова І. Постнеокласичне знання як процес – форми організації та самоорганізації / І. Добронравова // Філософія освіти. – 2011. – № 1–2 (10). – С. 220–230.

Dobronravova I. Postneklasichne znannya yak protses – formi organizatsiyi ta samoorganizatsiyi / I. Dobronravova // Filosofiya osviti. – 2011. – № 1–2 (10). – S. 220–230.

6. Фінансовий менеджмент : курс лекцій / Ермошенко М. М., Єрохін С. А., Стороженко О. А., Плужников І. О., Горячева К. С. // Національна академія управління. – К. : НАУ, 2004. – 506 с.

Finansoviy menedzhment : kurs lektsiy / Ermoshenko M. M., Erohin S. A., Storozhenko O. A., Pluzhnikov I. O., Goryacheva K. S. // Natsionalna akademiya upravlinnya. – K. : NAU, 2004. – 506 s.

7. Клименко Т. В. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства / Т. В. Клименко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 3 (11). – С. 246–249.

Klimenko T. V. Teoretichni pidhodi do viznachennya sutnosti finansovoyi bezpeki pidpriemstva / T. V. Klimenko // Naukoviy visnik ChDIEU. – 2011. – № 3 (11). – S. 246–249.

8. Нікіфоров П. О. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії / П. О. Нікіфоров, С. С. Куперівська // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 86–94.
- Nikiforov P. O. Sutnist i znachennya finansovoyi bezpeki strahovoyi kompaniyi / P. O. Nikiforov, S. S. Kuperivska // Finansi Ukraini. – 2006. – № 5. – S. 86–94.
9. Пройда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки / Н. Н. Пройда-Носик // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 340–342.
10. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. – Л. : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
- Reverchuk N. Y. Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpriemnitskih struktur / N. Y. Reverchuk. – L. : LBI NBU, 2004. – 195 s.
11. Хазан М. Предприятие как открытая система / М. Хазан // Проблемы теории и практики управления. – 2005. – № 3 – С. 108–111.
12. Шваб Л. І. Економіка підприємства : навч. посіб. для студ. вищих навчальних закладів / Л. І. Шваб. – К. : Каровела, 2004. – 568 с.
- Shvab L. I. Ekonomika pidpriemstva : navch. posib. dlya stud. vischih navchalnih zakladiv / L. I. Shvab. – K. : Karovela, 2004. – 568 s.
13. Яришко О. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Яришко, Є. Ткаченко, В. Березін. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_9_3/pdf/yaryshko. – Назва з екрана.
- Yarishko O. Teoretichni aspekti finansovoyi bezpeki pidpriemstva [Elektronniy resurs] / O. Yarishko, E. Tkachenko, V. Berezin. – Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_9_3/pdf/yaryshko. – Nazva z ekrana.

С. Т. Скибенко, кандидат экономических наук; **О. М. Семенова** (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Финансовая безопасность предприятия: теоретические аспекты и научные подходы.**

Аннотация. В нестабильных условиях развития украинской экономики и росте внешних и внутренних угроз деятельности субъектов предпринимательства особая роль в финансовом управлении принадлежит разработке и внедрению механизма обеспечения финансовой безопасности. Рассмотрены существующие научные подходы к определению экономической сущности финансовой безопасности предприятия и предложен авторский взгляд на нее. Систематизированы взгляды ученых на определение финансовой безопасности; предложен собственный подход к данному понятию на основе постнеклассической теории. Таким образом, достижение финансовой безопасности предприятия не должно игнорировать потребности человека как центра человекоизмерительной системы.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, внутренние и внешние угрозы, финансовые интересы, постнеклассическая теория, человекоизмерительная система.

S. T. Skybenko, Cand. Econ. Sci.; **O. M. Semenova** (Poltava University of Economics and Trade). **Financial security firm: theoretical aspects and scientific approaches.**

Summary. In unstable conditions of the Ukrainian economy and the growth of external and internal threats to business entities a special role in the financial management belongs to the development and implementation of a mechanism to ensure financial security. Considered scientific approaches to determining the economic substance of financial security company and the authorized look to it. systematized scientific views on the definition of financial security; proposed own approach to this concept based postnonclassical theory. Achieving financial security company should not ignore the needs of man as the center the manmeasuring system.

Keywords: financial security company, internal and external threats, financial interests, postnonclassical theory, manmeasuring system.